

УДК 801.81;316.772.4;351.746.1

ЗНАЧЕННЯ ЛІНГВОКРАЇНОЗНАВСТВА ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МАЙБУТЬОГО ОФІЦЕРА-ПРИКОРДОННИКА

Цвяк Лариса Вікторівна
м.Хмельницький

В статті підкреслюється важливість засвоєння лінгвокраїнознавчого матеріалу при вивченні першої та другої іноземної мови курсантами-прикордонниками як компонента комунікативної компетенції, аналізується доцільність введення лінгвокраїнознавства на різних етапах навчання іноземної мови та визначається місце цієї навчальної дисципліни на шляху забезпечення міжнародної комунікації. В результаті дослідження встановлено, що опанування країнознавчої інформації сприяє вихованню позитивного ставлення до культури народу, підтримує мотивацію до вивчення іноземної мови протягом усього періоду навчання, реалізується під керівництвом викладача та в ході самостійної роботи курсантів.

Ключові слова: лінгвокраїнознавство, іншомовна комунікативна компетенція, міжнародна комунікація, соціо-

культурний компонент, пізнавальна активність.

У сучасному світі проблема взаєморозуміння між народами стає дедалі актуальнішою, тому дуже важливим є запобігання виникненню труднощів через зіткнення різних культур, зумовлених різним історичним, політичним і соціокультурним розвитком. Оскільки офіцеру-прикордоннику доводиться спілкуватися як з іншомовними колегами по службі, так і з представниками інших культур, опанування ним іноземних мов та їх використання як засобу міжнародного спілкування є неможливим без глибокого і різностороннього знання культури носіїв цих мов, їх менталітету, національного характеру, образу життя, бачення світу, звичаїв, традицій, суспільної поведінки. Прагнення до комунікативної компетенції як кінцевого результату навчання

передбачає не лише володіння відповідною іншомовною технікою (тобто, мовну компетенцію курсантів), але й засвоєння величезного обсягу немовної інформації, необхідної для адекватного спілкування і взаєморозуміння.

Вивчення мови і культури одночасно є не випадковим, оскільки це дозволяє вдало поєднувати елементи країнознавства з мовними явищами, які виступають не лише як засіб комунікації, але й як спосіб ознайомлення майбутніх прикордонників з новою для них дійсністю. Такий підхід до навчання іноземної мови забезпечує не лише ефективніше вирішення практичних, розвивальних і виховних завдань, але й містить величезні можливості формування і подальшої підтримки мотивації навчання [10].

В зарубіжній педагогіці проблема забезпечення знаннями з матеріальної і духовної культури при навчанні іноземної мови залишається в центрі уваги вже понад ста років. Знання про культуру країни, мова якої вивчається, викладалися в рамках різних курсів, назви яких, а відповідно й змістове наповнення, змінювалися протягом багатьох десятиліть. Є.М.Верещагін і В.Г.Костомаров уже в 1973 році оперують терміном «лінгвокраїнознавство» для позначення прийомів ознайомлення тих, хто вивчає іноземну мову, з новою для них культурою. Ролі лінгвокраїнознавчого аспекту як складової частини процесу навчання іноземної мови присвятили свої дослідження такі вітчизняні та зарубіжні науковці як І.Васильцова, Л.Б.Воскресенська, О.О.Коломінова, А.К.Солодка, Г.Д.Томахін, Г.В.Рогова. Теоретико-експериментальне вивчення лінгвокраїнознавчого аспекту процесу навчання іноземної мови знайшло найбільш повне відображення у працях Н.П.Доценко, Н.І.Зінченко, В.А.Куркової, М.А.Нефедової, Б.С.Островського, С.Ю.Ремизової, Н.М.Сергєєвої, Н.В.Чайковської. За останні роки так чи інакше лінгвокраїнознавчої проблематики торкалися у своїх дослідженнях українські науковці: О.М.Гринчишин, Ю.І.Гулий, І.І.Дорожко, В.Калінін, О.О.Коломінова, О.О.Кузнєцова, Л.А.Онуфрієва, В.І.Співак, Т.Б.Тихонова. Однак, у сучасних наукових дослідженнях недостатньо висвітлені можливості подання великого обсягу лінгвокраїнознавчого матеріалу за умови обмеженої кількості годин, які відводяться на викладання цієї навчальної дисципліни, а також недооцінена роль лінгвокраїнознавства як потужного важеля для збереження інтересу студентів (курсантів) до вивчення іноземної мови протягом усього процесу навчання, опори для підтримки мотивації.

Метою нашої статті є визначити місце лінгвокраїнознавства у вивченні першої та другої іноземної мови курсантами-прикордонниками та встановити ефективні педагогічні умови успішного засвоєння ними країнознавчого матеріалу.

Об'єктом нашого дослідження є процес формування іншомовної комунікативної компетенції майбутнього офіцера-прикордонника, а **предметом** виступають педагогічні умови навчання іноземної мови з урахуванням соціокультурного компоненту.

Як свідчить досвід, країнознавство відіграє важливу роль у вивченні іноземної мови, адже головною метою її викладання є іншомовне спілкування і комунікація з представниками інших культур. Практичні потреби міжкультурної комунікації сприяють новим теоретичним пошукам і призводять до переосмислення традиційних підходів до викладання іноземної мови.

Головна мета лінгвокраїнознавства – забезпечити комунікативну компетенцію в міжнародній комунікації, насамперед, через адекватне сприйняття мовлення співрозмовника й оригінальних текстів, розрахованих на носія мови.

Хоча на викладання цієї навчальної дисципліни відводиться, як правило, мінімальна кількість годин, засвоєння курсантами, що опановують спеціальність перекладача, лінгвокраїнознавчої інформації забезпечує вирішення цілого ряду проблем, зокрема, головної філологічної проблеми адекватного розуміння тексту, тому ця дисципліна виступає лінгвістичною основою не лише лінгводидактики, але й перекладу. Адже для того щоб перекладати, необхідно зрозуміти іншомовний текст з усіма нюансами значення, включаючи підтекст, а вже потім підбирати відповідні еквіваленти в мові перекладу, а їх незнання призводить до виникнення труднощів у спілкуванні іноземною мовою і в решті решт до зниження комунікативної компетенції курсантів.

Якщо співвіднести елементи змісту іноземної культури з аспектами навчання, можна визначити компоненти іншомовної культури як мети навчання:

1) навчальний аспект – соціальна складова мети. Цей аспект охоплює оволодіння іноземною мовою як засобом міжособистісного спілкування, а також набуття навичок самостійної роботи, як процес удосконалення рівня іншомовної культури;

2) пізнавальний аспект – лінгвокраїнознавча складова мети. Використовується як засіб збагачення духовного світу особистості і реалізується переважно на основі рецептивних видів діяльності: читання і аудіювання;

3) розвивальний аспект – психологічна складова мети. Цей аспект містить головну мету – розвиток мовленнєвих здібностей, психічних функцій, умінь спілкуватися, певного рівня мотивації, яку необхідно наполегливо і систематично розвивати спеціальними навчальними засобами;

4) виховний аспект – педагогічна складова мети. Навчання іншомовної культури є засобом усіх сторін виховання.

Для того щоб включити лінгвокраїнознавчий компонент у викладання іноземної мови, необхідним є достатній рівень володіння мовою курсантами (студентами). Саме тому ця навчальна дисципліна викладається на третьому курсі, коли курсанти-філологи, які вивчають дві іноземні мови, вже мають певний запас знань, а також побували в країнах, мову котрих вивчають, під час проходження мовного стажування та спілкування з зарубіжними колегами-прикордонниками. На цьому етапі формування іншомовної комунікативної компетенції можна говорити про практичну значущість лінгвокраїнознавства, яке збагачує знання про країну конкретними і переконливими відомостями з різних галузей життя суспільства, слугує джерелом інформації для мовленнєвої діяльності, демонструє реальне функціонування мовних засобів в автентичних документах і краєзнавчих текстах, дає можливість не лише ілюструвати і систематизувати, але й активізувати комунікативно цінний лексичний і граматичний матеріал у висловленнях, які мають краєзнавчий зміст. У процесі навчання основними об'єктами лінгвокраїнознавства є:

- лексика;
- невербальна мова (жести, міміка, традиції, звичаї);
- фонові знання про країну, мова якої вивчається (Німеччина, Франція, Польща, Угорщина, Словаччина, Туреччина, Румунія);
- мовна афористика (фразеологізми, прислів'я, приказки, крилаті вислови).

На думку Г.Д.Томахіна, відбір одиниць з яскраво вираженою національно-культурною семантикою є завданням тих розділів лексикології і фразеології, які виступають в якості лінгвістичної основи лінгвокраїнознавства і можуть бути названі країнознавчо орієнтованою лексикою [7, с.24]. Вивчення таких лексичних одиниць можна починати навіть

на ранніх етапах опанування іноземною мовою, на заняттях з мовної практики. Таким чином лінгвокраїнознавчий аспект поступово вплітатиметься у власне лінгвістичний аспект, а в результаті взаємодії мовної структури і краєзнавчої інформації створюється органічна система комунікативних навичок та умінь.

З методичної точки зору існує два способи подання країнознавчої інформації:

1) тематичний спосіб, коли найбільш суттєві відомості про історію, географію, державний устрій, культуру та інші аспекти країни, мова якої вивчається, систематизуються за відповідними темами і повідомляються студентам;

2) філологічний спосіб, коли країнознавча інформація вилучається з найбільш іншомовних структур – слів, словосполучень, речень, фрагментів тексту та цілих текстів.

Оскільки філологічний спосіб виходить з конкретних одиниць іноземної мови, він реалізується майже виключно в процесі навчання мовлення цією мовою. Обидва способи тісно пов'язані між собою. У всіх випадках, коли зміст навчання формує не лише країнознавча інформація, але й спосіб її вираження мовою, що вивчається, виникає ряд власне лінгвістичних проблем, вирішення яких спрямоване на оптимізацію викладання іноземної мови.

Важливе місце в ході вивчення лінгвокраїнознавчої інформації посідає, у відповідності з методичними цілями, навчання діалогічного мовлення, яке, на розсуд викладача, може здійснюватися як на основі типових життєвих ситуацій, так і на базі відповідних підтем з поданням діалогів-зразків. Такий вид навчальної діяльності спрямований на розвиток предметно-логічного змісту теми. В діалогах і діалогічних вправах можуть бути використані репліки-кліше, що являють собою формули розмовної мови її носіїв. Завдання до діалогів передбачають крім відтворення (інсценування) діалогу його завершення, інколи лінгвістичний аналіз конкретних особливостей розмовної мови, а також окремі завдання творчого характеру. Освітня цінність таких завдань у розвитку лінгвокраїнознавчої компетенції курсантів полягає в тому, що знайомство з культурою мови, яка вивчається, відбувається шляхом порівняння різних сфер життєдіяльності людини в зарубіжній і рідній країні.

З метою активізації мовленнєвої і розумової діяльності курсантів ми використовуємо завдання, що містять проблемні стимули до говоріння. Поряд з веденням діалогів викладач може дискутувати з цілою групою курсантів.

Невід'ємною складовою вивчення лінгвокраїнознавчого матеріалу майбутніми охоронцями кордону є опанування ними знань про збройні сили країни, мову якої вони вивчають. Це відбувається при роботі з текстами під час практичного, індивідуального заняття та опрацювання текстів для додаткового читання. Більша частина текстового матеріалу відбирається з іншомовної періодики та Інтернет-ресурсів. Курсантам подобається самостійно готувати індивідуальні доповіді та презентувати їх на заняттях або поглиблено вивчати певний лінгвокраїнознавчий аспект та представляти результати його опрацювання на конференціях, в гуртках наукового товариства, у вигляді презентацій. Країнознав-

ча спрямованість текстів сприяє засвоєнню курсантами елементів іншомовної культури, підвищенню пізнавальної активності, створення позитивної мотивації. Формування у них названих вище знань і умінь лінгвокраїнознавчої компетенції сприяє формуванню у них комунікативної компетенції в ситуаціях міжкультурної комунікації, які потребують перекладача – посередника між двома лінгвокультурами. Розвиток лінгвокраїнознавчої компетенції перекладача повинен здійснюватися разом з формуванням професійної компетенції і реальною перекладацькою практикою, а також з опорою на взаємопов'язане навчання усного і письмового перекладу. Розвиток умінь кожного складнішого виду перекладу спирається на вже існуючі у перекладача уміння здійснювати простіші види перекладу. Тому формування лінгвокраїнознавчої компетенції доцільно починати при навчанні письмового перекладу. В подальшому протягом навчання усного перекладу необхідно переносити ці навички, автоматизувати їх паралельно з формуванням специфічних умінь усного перекладу.

Важливо відмітити і той факт, що вирішення проблеми подання лінгвокраїнознавчого матеріалу пов'язане з вирішенням цілого ряду проміжних завдань. Зокрема, цікавим є питання співвідношення підготовчих і мовленнєвих вправ при роботі з країнознавчою інформацією, контролю розуміння країнознавчих відомостей на різних етапах навчання, визначення готовності курсантів до сприйняття інформації такого роду. Вирішення цієї актуальної проблеми уможливіє спільна робота психологів, лінгвістів, методистів, соціологів і педагогів-практиків.

Результати нашого дослідження дозволяють зробити такі **висновки**:

1) лінгвокраїнознавчий матеріал є запорукою створення і підтримки інтересу до вивчення іноземної мови та слугує опорою для забезпечення мотивації;

2) засвоєння лінгвокраїнознавчого матеріалу як найважливішого компоненту комунікативної компетенції створює лінгвокраїнознавчу компетенцію, яка дозволяє досягнути повноцінної комунікації з представниками іншомовної культури;

3) лінгвокраїнознавчий підхід до вивчення іноземних мов враховує взаємозв'язок і взаємодію культури і мови і представляє цей процес у вигляді цілісної структури одиниць, в єдності їх мовного і немовного змісту;

4) опанування знань про культуру, історію, реалії і традиції сприяє вихованню позитивного ставлення до іноземної мови, культури народу-носія цієї мови;

5) навчання лінгвокраїнознавства можна і доцільно здійснювати на сьогодні двома напрямками – як викладання лінгвокраїнознавства в якості окремої навчальної дисципліни, так і на заняттях з мовної практики.

У подальших дослідженнях варто детальніше зупинитися на особливостях розробки навчальних посібників з лінгвокраїнознавства тих країн, мова яких вивчається як друга іноземна, і які б відповідали вимогам до формування комунікативної і перекладацької компетенції майбутніх перекладачів – охоронців кордону.

Література та джерела

1. Брагина А.А. Лексика языка и культура страны в лингвострановедческом аспекте: учеб. пособие / А.А. Брагина. – М.: Академия, 2001. – 180 с.
2. Верещагин Е.М. Лингвострановедение и текст: учеб. пособие / Е.М. Верещагин, В.Г. Костомаров. – М.: Академия, 2000. – 179 с.
3. Гришаева Л.И., Цурикова Л.В. Введение в теорию межкультурной коммуникации: Учеб. пособие. – Воронеж: ВГУ, 2003. – 369 с.
4. Донец П.Н. Основы общей теории межкультурной коммуникации. – Харьков: Штрих, 2001. – 386 с.
5. Кистанова Л.П. Лингвострановедческий аспект в преподавании иностранного языка как мотивационный фактор овладения языком / Л.П. Кистанова // Актуальные проблемы профессионального образования: подходы и перспективы: матер. всеросс. науч.-метод. конф. – Воронеж: Воронежский ин-т высоких технологий, 2003. – С. 128-130.

6. Крупко А.Г. Лингвострановедческий аспект в обучении иностранному языку как фактор развивающего обучения: учеб. пособие / А.Г. Крупко. – М.: Просвещение, 2000. – 150 с.
7. Томахин Г.Д. Лингвострановедение: что это такое? // Иностранные языки в школе. – 1996. – №6. – С. 22-27.
8. Фурманова В. П. Межкультурная коммуникация и лингвокультуроведение в теории и практике обучения иностранным языкам / В.П. Фурманова. – Саранск: Изд-во Мордовского ун-та, 1993. – 124 с.
9. Цвяк Л.В. Формування культури спілкування іноземною мовою офіцера як педагогічна проблема // Науковий вісник Ужгородського національного університету: Серія «Педагогіка. Соціальна робота». – Ужгород: Вид-во УжНУ «Говерла», 2011. – С. 210-212.
10. Цвяк Л.В. Формування мотивації до вивчення іноземної мови майбутніми офіцерами нефілологічного напрямку підготовки у вищому навчальному закладі // Науковий вісник Чернівецького університету: зб. наук. праць. – Вип. 544: Педагогіка та психологія. – Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2011. – С. 172-180.

В статье подчеркивается необходимость овладения лингвострановедческим материалом при изучении первого и второго иностранного языка курсантами-пограничниками как компонента коммуникативной компетенции, анализируется целесообразность введения лингвострановедения на разных этапах изучения иностранного языка, а также определяется место этой учебной дисциплины на пути обеспечения международной коммуникации. В результате исследования установлено, что овладение краеведческой информацией содействует воспитанию позитивного отношения к культуре народа, поддерживает мотивацию к изучению иностранного языка на протяжении всего периода обучения, осуществляется под руководством преподавателя и в ходе самостоятельной работы курсантов.

Ключевые слова: лингвострановедение, иноязычная коммуникативная компетенция, международная коммуникация, социокультурный компонент, познавательная активность.

The author of the article highlights the importance of mastering of the subject "Country Studying" material in the process of studying of the first and the second foreign languages by cadets-border guards as a component of the communicative competence, analyses the feasibility of introduction of such subject as "Country Studying" on different stages of foreign language studying process and determination of the place of this very discipline on the way of providing international communication. As a result of this research it has been determined that mastering of country studying information promotes positive attitude towards the culture of the nation, supports the motivation as to the foreign language studying during the whole period of educational process and is realized under the leadership of an instructor in the process of cadets' self-preparation work.

Key words: Country Studying, foreign language communicative competence, international communication, social-cultural component, cognitive activity.